

2. Kierkegaard S. Fear and Trembling. URL: <https://www.sorenkierkegaard.nl/artikelen/Engels/101.%20Fear%20and%20Trembling%20book%20Kierkegaard.pdf> (date of application: 17.03.2024).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-428-3-33>

**TRAGEDY OF THE UNIVERSITY OF LEUVEN LIBRARY:
A CLASSIC EXAMPLE OF IRRATIONAL BARBARISM**

**ТРАГЕДІЯ БІБЛІОТЕКИ ЛЬОВЕНСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ: КЛАСИЧНИЙ ПРИКЛАД
ІРРАЦІОНАЛЬНОГО ВАРВАРСТВА**

Shymanovych A. O.

*PhD in Theology,
Postdoctoral researcher
at the Department of Theology
and Religious Studies
Mykhailo Dragomanov
Ukrainian State University
Kyiv, Ukraine*

Шиманович А. О.

*кандидат філософських наук,
докторант кафедри богослов'я
та релігієзнавства
Український державний
університет імені Михайла
Драгоманова
м. Київ, Україна*

Війська кайзерівської Німеччини вторглися в суверенну і нейтральну Бельгію 4 серпня 1914 р. для того, аби проторувати собі шлях на територію північної Франції. Цей акт політично-правового свавілля й подальші події увійшли в науково-історичний слововжиток як «згвалтування Бельгії» [7]. Інтервенція супроводжувалася не лише масовим знищенням мирного населення (було вбито близько 6500 бельгійців), руйнуванням об'єктів соціальної інфраструктури, а й наругою над багатьма пам'ятками історії та культури.

Нічим не вмотивоване спустошення унікальної бібліотеки Львівського університету, здійснене близько полудня 25 серпня, стало найбільш кричущим випадком за весь період із серпня по листопад 1914 р., – випадком, що спричинив шок, обурення та засудження світової академічної спільноти. Стисла філософська рефлексія над цим катастрофічним антигуманістичним актом наразі є особливо актуальною на тлі нинішньої російсько-української війни, коли армія країни-

агресора вже завдала непоправної шкоди, сплюндрувавши велику кількість бібліотек, храмів, історичних музеїв і пам'яток архітектури.

У збірці есеїв, опублікованій наступного року після вторгнення німців у Бельгію, знаходимо таку емоційну оцінку наслідків цього злочину: «Церкви спалені, священники вбиті, Льовен підпалений, села зрівняні з землею, молоді жінки згвалтовані, діти та старі розстріляні» [3, с. 239]. Одним із вкрай сумнівних і лицемірних обвинувальних закидів з боку німців на адресу французів було те, що ті буцімто надто стрімко піддалися секуляризаційним процесам, а також надміру ревно адвокували незалежність Бельгії та переймалися інтелектуальними скарбами Льовенської бібліотеки більше, ніж людськими життями. Самі ж бельгійці «завинили» тим, що нібито займалися шпигунськими діями на території Німеччини [4, с. 6].

Будучи сучасником подій 1914 р., німецький католицький теолог Йозеф Зауер обстоював думку, що «Реймський собор і бібліотека в Льовені зазнали обстрілів не безпричинно або зі зловмисності, а тому, що їх використовували у військових цілях» [4, с. 185]. Натомість Джеф Ліпкіс нині наполягає на протилежній трактовці: «Бібліотека була спалена навмисно. Вона не була поглинута пожежами, що вийшли з-під контролю в прилеглих будівлях. У той час, коли книги цінувалися більше, ніж сьогодні, цей вчинок став тим, без чого неможливо зрозуміти, що таке варварство» [5, с. 444]. Хай там як, але важко не помітити в цій риториці суголосність із нинішніми недолюбленими спробами росіян виправдати нищення житлових будинків, торговельно-розважальних центрів та пам'яток архітектури України запевняннями, що саме там, мовляв, знаходилися чи то склади зі зброєю, чи то військові об'єкти.

Ярослав Пелікан наступним чином змальовує обсяг трагедії для гуманітарної спадщини людства після втрати Льовенської бібліотеки: «Коли в серпні 1914 року війська німецької імперії вдерлися до Бельгії, однією з перших їхніх жертв став Лувенський університет, заснований папським декретом 9 грудня 1425 року. Спалення бібліотеки університету коштувало науковому світові трьохсот тисяч томів і більше ніж тисячі оригінальних манускриптів, що стало вічним символом перемоги ірраціонального над раціональним» [2, с. 39]. Пелікан додає щемливі подробиці про реакцію бельгійських науковців на це діяння німців: «В Брюсселі ректор університету, монсенйор Де Бекер (de Becker), якого врятували американці, описав спалення бібліотеки. Згоріло все, все стало попелом. Дійшовши до слова «бібліотека», він не міг його вимовити. Він зупинився і спробував це

раз, але зміг вимовити лише перший склад “біб-” і знову затнувся, схилив голову на стіл і розридався» [2, с. 39–40].

На жаль, трагедія Першої світової війни не стала єдиною. Після того, як у 1928 р. бібліотеку було відбудовано, вже під час Другої світової війни в 1940 р. її спіткала ще одна руйнація від бомбових ударів тієї-таки німецької армії. Утім, понад усе жахає той факт, що німецька агресія проти Бельгії 1914 р. та інfernальний акт знищення безцінної бібліотеки був підтриманий та виправданий університетською елітою Німеччини. Пелікан з цього приводу пише такі слова: «Для будь-якого працівника будь-якого університету найбільш драматичним і символічним у спаленні книг і бібліотеки Лувенського університету в 1914 році є залучення вчених і університетських професорів до варварських дій, у всякому разі *post factum*. У відповідь на світовий осуд, який викликала ця новина, група з вісімдесяти трьох інтелектуалів, до якої ввійшли найбільш шановані й ерудовані представники німецької університетської спільноти..., дозволила собі підписати заяву про моральну та політичну підтримку вторгнення в Бельгію, виходячи з абсолютно надуманої загрози з її боку для більшого та сильнішого сусіда» [2, с. 40]. Свій невтішний підсумок після опису цієї жахаючої події Я. Пелікан підбиває наступними словами: «Ця історія безумовно спричинила глибокі сумніви у звичних уявленнях, які були й досі є самоочевидними для деяких представників академічного світу, а саме: що університет і його науковці мають певну особливу причетність до моралі, що на них можна сміливо покладатися як на майбутніх захисників миру й моральності у міжнародних відносинах» [2, с. 40–41].

Стосовно поведінки німецьких солдат в окупованому Льовені доволі промовистим є запис від 31 серпня 1914 р. у щоденнику одного з безпосередніх очевидців, котрий допомагав у якості санітара в лікарні. Цього дня він завітав до своєї оселі і побачив там таку картину: «Найгірша стайня була чистішою за наші спальні, де в кожному кутку валялися недоїдки, шматки м'яса, гниючи серед напіввикурених сигар, огарків свічок, битих тарілок і сіна, привезеного невідомо звідки» [5, с. 542]. Поза сумнівом, цей прикрий досвід молодого мешканця Льовена був типовим. Ба більше, змальована ним картина дивовижно нагадує розповіді жителів Бучі та Ірпеня про стан квартир та будинків, що вціліли після нетривалої окупації цих міст росіянами в лютому-березні 2022 р.

Третього удару – хоча й не такого нищівного, як два попередні – багатостраждальна бібліотека Льовена зазнала в результаті

дестабілізаційних політичних процесів другої половини 1960-х років: «Після спалення німцями в обох світових війнах університетська бібліотека зазнала й третього удару від рук самих бельгійців: її книжковий фонд був розділений надвоє. Цей приклад культурного варварства віддзеркалив розбіжності всередині всіх основних політичних “родин” країни, кожна з яких наприкінці 1960-х розпалася на дві різні партії за мовною ознакою» [6, с. 541]. Новонабуті скарби бібліотеки були розділені між двома установами – голландсько-та франкомовною, які виникли після розсічення надвоє самого Львівського університету в 1968 р., здійсненого під тиском етнолінгвістичних чинників та політичної кон’юнктури.

У підсумку зазначимо: тривале й напружене наполегливе руйнування однієї з найзначніших і найдревніших бібліотек Європи стало симптомом сутінок просвітницького проекту, а також вагомим аргументом проти популярного на той час антропологічного оптимізму та теорії прогресу. Певна річ, культурні пам’ятки, історичні артефакти, древні манускрипти незіставні з цінністю людського життя. Утім, слід пам’ятати: з одного боку, позбавлене своїх метафізичних коренів, вихолощене людське життя неминуче перетворюється на варварське животіння чи то існування; з іншого боку, згідно зі словами Хосе Ортеги-і-Гассета, саме «культура – це те, що вирятуює з життєвої катастрофи, вона дозволяє людині жити так, щоб її життя не стало безглуздою трагедією чи повним здичавінням» [1, с. 76]. Важливо пам’ятати, що «людина, котра не живе на висоті свого часу, живе поза тим, чим могло б бути її справжнє життя, тобто вона фальсифікує чи ошукує своє власне життя: вона його знеживлює» [1, с. 97]. Тож, як свідчить розглянута історія, якщо окремій людині або цілому народові не вдалося виплекати в собі здатність до подолання варварства в собі, то цінність, початково закладена в цього індивіда або ціле соціальне утворення, істотно зменшується, якщо не зводиться нінащо. Навіть висока і воістину велика культура, як бачимо на прикладі німецької, не забезпечена від фатальних помилок, від похмурих рецидивів примітивізму, нищівних проявів ірраціонального дикунства та зривів у контрцивілізаційну архаїку.

Література:

1. Ідея Університету: Антологія / упоряд. М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська ; відп. ред. М. Зубрицька. Львів : Літопис, 2002. 304 с.

2. Пелікан Я. Ідея університету. Переосмислення. Київ : Дух і літера, 2009. 360 с.
3. Baudrillart A. (Dir.). La guerre allemande et le catholicisme. Paris : Bloud et Gay, 1915. xii + 304 p.
4. Byrnes J. F. God on the Western Front: Soldiers and Religion in World War I. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press, 2023. xi + 252 p.
5. Lipkes J. Rehearsals: The German Army in Belgium, August 1914. Leuven : Leuven University Press, 2007. 815 p.
6. Wasserstein B. Barbarism and Civilization: A History of Europe in Our Time. New York: Oxford University Press, 2007. xxiii + 901 p.
7. Zuckerman L. The Rape of Belgium: The Untold Story of World War I. New York : New York University Press, 2004. xi + 337 p.